

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСІБНИКИ З КРАЄЗНАВСТВА – ПОТЕНЦІАЛ ІНФОРМАЦІЙНО-ВИХОВНОГО РЕСУРСУ ДЛЯ РОБОТИ З КОРИСТУВАЧАМИ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДІТЕЙ

ЗРОСТАННЯ інтересу людей до власного коріння, до культур різних народів у всій їхній регіональній різноманітності, усвідомлення важливості патріотичного виховання майбутніх поколінь зумовлюють активізацію краєзнавчої діяльності кримських бібліотек, зокрема, у питанні створення краєзнавчих бібліографічних посібників.

Кримська республіканська установа "Дитяча бібліотека ім. В. Орлова" (ДБ) є регіональним центром дитячої бібліографії. Від початку своєї діяльності (1955) і сьогодні вона готує спеціальні краєзнавчі бібліографічні посібники й накопичила у цій справі певний досвід.

Практика показує, що саме такі посібники користуються найбільшим попитом у читачів, і через те більш, ніж 70% від загальної кількості бібліографічної продукції, що видається, складають кримознавчі видання. Вони відбивають два традиційні напрями: висвітлення історії та сьогодення краю та популяризацію творчості дитячих письменників Криму. В різні роки побачили світ видання: *«Іх имена на карте Крыма»* (1974); чотири випуски серії *«Великие люди в Крыму»* (1976–1979); *«Гордость крымского спорта»* (1979); *«Города-побратимы»* (1981); *«Знакомимся с художниками Крыма»* (1991); чотири випуски серії *«Крым на перекрестке столетий»* (1993–1994).

Актуальність створення краєзнавчих бібліографічних посібників для юних читачів на сучасному етапі зумовлюється декількома факторами:

- збільшення значення читання як виду навчальної та самоосвітньої діяльності школярів, що пов'язано з посиленням уваги шкіл до краєзнавчих аспектів у вивченні окремих предметів шкільної програми (включаючи і кримознавчу літературу);
- незначною кількістю бібліографічних матеріалів з краєзнавства для дітей і підлітків (причина – мізерна кількість дитячих краєзнавчих видань);
- введенням до обігу невідомих чи маловідомих для дітей відомостей, пов'язаних із Кримом;
- необхідністю підвищення інформаційної культури користувачів, залучення юних читачів та організаторів дитячого читання до активного користування бібліографічними документами.

Не можна успішно займатися краєзнавчою бібліографією, не розширюючи постійно знання про край, не відстежуючи нову інформацію в наукових виданнях, пресі тощо. Все це допомагає вдосконалювати і розвивати різні види краєзнавчих бібліографічних посібників для користувачів бібліотек для дітей, особливо галузеві (історичні, літературні, етнографічні, екологічні тощо), котрі задовольняють весь спектр читацьких запитів з краєзнавства. Популярністю у читачів користуються основні типи посібників (покажчики, списки, огляди) та їхні різновиди (пам'ятки, бесіди про книги, закладки).

«Услышать зов земли, которой ты частица» (2000) – назва рекомендованого списку літератури, мета якого – сприяння вихованню екологічної культури юних читачів. Короткими нотатками з теми починаються розділи: «Государство и охрана окружающей среды: законодательные и нормативно-правовые акты», «Естественный музей природы: уникальные и заповедные ландшафты», «Экология водной среды. Богатство флоры и фауны», в яких літературу розташовано за абеткою.

Більш ніж 100 національностей та на-

О. Чернецька, А. Олейнікова

родностей мешкають у Криму. Знайомство з етнічною різноманітністю Кримського півострова, сприяння збереженню і розвитку дружби між народами, виховання толерантності, загальнолюдської культури – до того прагнули автори короткого бібліографічного словничка-довідника *«Етнографічна мозаїка»* (2002), створеного для читачів середнього і старшого шкільного віку. Укладачі визнали доцільним включити у цей посібник відомості з історії і культури народів, які проживають у Криму, а також коротку інформацію про їхні традиції, обряди, звичаї та віру. Матеріали доповнено списками літератури і додатками з тем: «Национальные объединения Крыма», «Пословицы и поговорки о дружбе, взаимопонимании, добрососедстве».

ДБ ім. В. Орлова як регіональний консультативно-методичний центр для бібліотек, що обслуговують дітей, сприяючи розвитку бібліотечної педагогіки, психології і соціології, зав'язала тісні партнерські стосунки із закладами, організаціями, котрі так чи інакше пов'язані з проблематикою дитячого читання. Багаторічна дружба пов'язує Бібліотеку з першим в Україні дитячим краєзнавчим журналом «Кримуша». Два її співробітники входять до редакційної ради видання. Часопис користується незмінним інтересом у юних читачів вже впродовж 10 років і є чи не єдиним джерелом інформації для них щодо історії, природознавства, етнографії, культури, літератури рідного краю.

Результатом спільної праці ДБ ім. В. Орлова та Кримського республіканського інституту післядипломної педагогічної освіти стала підготовка рекомендаційних списків літератури для самостійного та позакласного читання *«Круг полезного чтения»*, які користуються популярністю серед кримських школярів, педагогів, батьків. Третій випуск відрізняється від попередніх тим, що в ньому запропоновано перелік літератури з усіх шкільних дисциплін, підготовлений бібліографами Бібліотеки та погоджений з методистами Інституту. В цьому посібнику – в цілому не краєзнавчому – виділено розділи, пов'язані з кримознавством: «Родной край» (1 кл.), «Это все мое родное» (2 кл.), «Родная земля» (3 кл.), «Литература родного края», «Крымско-татарская литература» та «История Крыма» (5-9 кл.) тощо.

Подання будь-якого матеріалу, зокрема краєзнавчого, у формі дайджесту дозволяє сконцентрувати в одному виданні найрізноманітніші відомості, позбавляє від необхідності звертатися до різних джерел, дає можливість цитування найбільш яскравих уривків із тексту. Саме це, а також недостатня кількість краєзнавчої літератури, адресованої дітям і підліткам, спричинило створення серії дайджестів *«Мой Крым и я»*. До першого випуску – *«Крым – волшебная страна»* (2004) увійшли вірші, уривки з окремих поетичних та прозових творів про півострів. Цей бібліографічний посібник допомагає не тільки краще пізнати свій край, а й подивитися на нього очима відомих поетів, письменників і журналістів. Він складається з 3-х розділів: *«Удивительный Крым»*, *«Крымские города, населенные пункты»*, *«Достопримечательные места полуострова»*. Всі матеріали згруповано за темами, до кожної з яких запропоновано рекомендаційний список літератури. Навігацію по виданню забезпечує

именний покажчик. У майбутньому передбачається вихід у світ наступних випусків серії: *«Природы Крымской вечная краса»* (природа, екологія), *«Край древний, мудрый, вечный»* (історія), *«Тавриды край благословенный они прославили когда-то (известные люди в Крыму)»*.

Бібліографування творів кримських дитячих письменників, а також літератури про них – пріоритетний напрям роботи бібліографів ДБ ім. В. Орлова. Творча особистість кожного письменника визначає принцип побудови і структуру відповідного посібника.

У серії *«Кримські письменники – дітям і підліткам»* підготовлено декілька бібліографічних видань, присвячених відомим дитячим поетам та прозаїкам Криму. За жанром це – **бесіди про книги**. З 1995 року вийшли друком посібники: *«Дарить добро людям»* – про Є. Г. Криштоф, *«Владимир Орлов – своим маленьким друзьям»*, *«Писатель, постоянно ищущий»* – про В. Бахревського, *«Я снова дышу, я пишу, я жива!»* – про Г. Печаткіну, *«Миры Светланы Ягуповой»*. Нові випуски серії стали жанрово різноманітнішими, зокрема, видано бібліоогляд *«Добрые книжки Ольги Тимохиной»* (2005), літературний портрет Ольги Синельникової *«Детям с любовью»* (2006), бібліографічний міні-довідник *«Нузет Умеров»* (2006). Два останні тиражовано у сімферопольських видавництвах за рахунок авторів, що дало можливість розповсюдити ці посібники по дитячих та сільських бібліотеках краю. Пізніше побачили світ методико-бібліографічні рекомендації *«Книжная шкатулка Светланы Ягуповой»* (2007), бібліографічний путівник *«Мир детства глазами Геннадия Глушнева»* (2008).

Метою створення посібників краєзнавчої спрямованості є ознайомлення з творчими біографіями кримських письменників. Бібліографічні відомості про їхні книги, публікації в газетах, журналах, збірниках виявлено у процесі вивчення фондів ДБ ім. В. Орлова, інших кримських бібліотек, особистих архівів літераторів. Дуже багато користі було від безпосереднього спілкування з письменниками, котре, як правило, переростало в дружбу. Текст посібників вибудовувався так, щоб захопити, зацікавити читача: використовувалися і фрагментарне цитування, і переказ, що переривався на найбільш цікавому місці... Бібліографічні посібники цікаві не тільки своїм змістом, але й оформленням, в якому використовувалися портрети письменників, зображення книжкових обкладинок, ілюстрації.

Читацька адреса цих видань досить широка: бібліотекарі можуть використовувати їхні тексти як готові бесіди з читачами, педагогам вони стануть у пригоді при підготовці уроків позакласного читання, літературного краєзнавства. Посібники повною мірою доступні й юним любителям читання.

До плеяди відомих кримських письменників відноситься Володимир Натанович Орлов, якого можна по праву назвати „кримським Маршаком“. Актуальність створення максимально повної персональної бібліографії, присвяченої літератору, була зумовлена тим, що у 2000 році Кримській республіканській дитячій бібліотеці (назва на той час) було присвоєно ім'я письменника. Результатом копіткої роботи стало видання у 2001 році бібліографічного покажчика *«Владимир Натанович Орлов»*. У другому виданні – допрацьованому і доповненому – було зроблено спробу систематизувати всі відомості щодо творчої біографії митця. Пошук інформації здійснювався за допомогою перегляду книг, окремих збірників, довідкової літератури, періодичних видань. Досліджувалися каталоги і картотеки КРДБ ім. В.Н. Орлова, Національної бібліотеки України для дітей, Кримської республіканської установи «Універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка», особистого архіву пись-

менника. Неоціненну допомогу надала дружина Володимира Натановича – Нонна Гаврилівна Орлова. Частину матеріалів було знайдено в Інтернеті.

У вступній статті, перших розділах покажчика («Владимир Натанович Орлов: страницы жизни и творческой деятельности», «Основные даты жизни и творчества», «Крымская республиканская библиотека для детей им. В.Н. Орлова – региональный центр памяти поэта») висвітлюються життєвий шлях митця, його творча біографія. Увазі читачів запропоновано спогади, поетичні рядки, відгуки друзів, знайомих, колег, а також висловлювання тих, хто не знав Володимира Натановича особисто, але високо шанує його творчість.

Упорядження матеріалу відбувалося за змістом, видами видань, із врахуванням жанрової різноманітності, вікової адреси. Матеріали літературознавчого характеру згруповано так: література про творчість В. Орлова загального і конкретного характеру; роботи про окремі твори, рецензії тощо.

Бібліографічний матеріал у розділах і підрозділах розташовано у хронологічному порядку, а в межах року – за абеткою. Всього у другому випуску – 2 800 бібліографічних записів (у першому – 1 500). Посібник містить світліни, які зроблено у роки юності письменника, його служби в армії, під час творчої діяльності, у сімейному житті. Видання забезпечено довідково-інформаційним апаратом, зокрема включає абетковий покажчик книг.

На початку 2006 року було підготовлено електронну версію посібника, що стало першим досвідом створення електронного краєзнавчого документа, застосування в цьому напрямі новітніх технологій на теренах Криму. Це дозволило отримати доступ до посібника віддаленим користувачам. У процесі підготовки електронної версії відбулися оцифрування друкованого джерела, редагування бібліографічних описів, включення додаткової інформації, якої не було у друкованому виданні. Електронну версію оснащено тематичним рубрикатором, додатковим ілюстративним матеріалом.

У майбутньому планується формування повнотекстової електронної колекції творчого спадку В. Орлова (6 книг вже оцифровано) і створення сайту про його життя та творчість. Згадані документи і бази даних будуть пов'язані гіпертекстовими посиланнями. Презентація електронної версії посібника відбулась у 2006 році на міжрегіональному семінарі-тренінгу „Запровадження інформаційних технологій у практику роботи навчальних закладів“, одним із організаторів якого була ДБ ім. В. Орлова.

Комп'ютерні технології відкривають нові перспективи у поширенні доступу до регіональних краєзнавчих видань. На сайті бібліотеки (<http://www.orlovka.crimea.ua>) можна знайти бібліографічні посібники з кримознавства для дітей та організаторів дитячого читання.

Регулярне оновлення системи бібліографічних посібників з краєзнавства, перевидання окремих праць із доповненнями та змінами, вдосконалення організації матеріалу відповідно до реальних потреб користувачів, – усе це стало стилем роботи бібліографів ДБ ім. В. Орлова.

Краєзнавчі бібліографічні посібники орієнтують користувачів не тільки на освітню, а й самоосвітню, дозвілєву краєзнавчу діяльність, сприяючи цілям виховання. Вони популяризують найкращі книги кримських письменників, допомагають розкриттю і розвитку творчих здібностей юних читачів, полегшують пошукові зусилля, підвищують інформаційну культуру користувачів бібліотеки для дітей.

Переклад з російської **Л. Бейліса**